

HET WORDEN VAN HET EINDE

Marianne van Kerkhoven en Anoeck Nuyens, 'Listen to the Bloody Machine. Creating Kris Verdonck's *END*', Amsterdam en Utrecht: International Theatre and Film Books Publishers en Utrecht School of the Arts, 2012, 320 p. (ISBN 978 90 6403 7726)

Met 'Listen to the bloody machine. Creating Kris Verdonck's *END*' geven Marianne van Kerkhoven en Anoeck Nuyens de lezer een origineel inzicht in het creatieproces van *END* (première op KunstenfestivaldesArts 2008), een voorstelling van de Belgische theatermaker en beeldend kunstenaar Kris Verdonck / A Two Dogs Company. Door dieper in te gaan op het tot stand komen van deze voorstelling op een meta-niveau maken van Kerkhoven en Nuyens - respectievelijk dramaturge en stagiair-dramaturge voor *END* - de moeilijke oefening om in retrospectie het werkproces voorafgaand aan en tijdens de voorstelling te beschrijven. De fijngevoeligheid waarmee ze trachten zo veel mogelijk elementen te herinneren, uit te leggen, aan te reiken en voor de buitenstaander bevattelijk te maken, is indrukwekkend. 'Listen to the bloody machine' biedt zo een veelzijdige blik op het maakproces van een hedendaagse podiumproductie.

In een eerste deel wordt de ontwikkeling van de dramaturgische basis uit de doeken gedaan aan de hand van inspiratiebronnen (films, boeken, filosofie, nieuwsfeiten) rond het uitgangspunt van de voorstelling - de Apocalyps. Naast dramaturgische essays staan ook de opeenvolgende subsidieaanvragen als een soort tijdopnamen en een lijst met zoektermen waarmee Google geraadpleegd werd in de zoektocht naar interessante verhalen en feiten. Het werk van Kris Verdonck dat de relatie tussen mens en techniek onderzoekt, is vanuit deze optiek technologisch steeds vernieuwend. De technische plannen en schetsen in het boek zijn niet alleen een erkenning van de impact van techniek op de creatie, maar ook een ode aan de samenwerking met technici en hun métier. Het is die samenwerking tussen mensen en hun betrokkenheid bij de voorstelling die de essentie van het creatieproces lijkt te zijn voor Marianne van Kerkhoven en Anoeck Nuyens. "*The processes that lead to stage activities are almost always the result of a collective practice with a limited group: designing and performing the work are closely connected*" (van Kerkhoven, 33).

Acteurs, dansers, technici, productiemedewerkers, de zakelijk leider, de geluidsontwerper, de video-ontwerpster, de stagiaire, de designers van de machines: het zijn stemmen die zelden geraadpleegd worden wanneer men de analyse van een voorstelling maakt. De auteurs gingen in gesprek met elk van hen om hun relatie te registreren tot het geheel aan handelingen en mensen dat *END* in dit boek wordt. Deze getuigenissen zijn een zeldzame tip van de sluier wanneer we willen weten hoe elk betrokken individu op zijn of haar manier 'investeert' in het geheel. Dit wekt de indruk van een organische werkmethode waarvan het resultaat meer is de som van de aparte delen. In haar essay 'Van de kleine en de grote dramaturgie'¹ benoemt Marianne van Kerkhoven deze methode waarin "*de totale groep van medewerkers als geheel drager is van de inhoud die zij wil meedelen*", de permanente dramaturgie. Het boek bundelt deze invalshoeken en fragmenten als een registratie van de permanente dramaturgie zonder zelf een auctoriaal standpunt in te nemen.

'Listen to the bloody machine' is metaforisch voor de positie van de dramaturg die steeds op delicate wijze balanceert tussen theorie en praktijk, tussen het binnen en het buiten. "Am I in or out?" vraagt Nuyens, die intussen als dramaturge voor onder andere OMSK en het

¹ in Etcetera, juni 1999, 17de jaargang, nr. 68, pp. 67-69

Rotterdamse Productiehuis werkt, zich af. Jan Joris Lamers noemde de dramaturg ooit de verbindingsofficier, in 'Listen to the bloody machine' zien we haar aan het werk. van Kerkhoven citeert hier terecht Giorgio Agamben wanneer ze reflecteert over de positie van het boek en zijn auteurs: "*Those who are truly contemporary, who truly belong to their time, are those who neither perfectly coincide with it nor adjust themselves to its demands.*" Een opvallend document hierin is het dagboek dat Nuyens bijhield van haar stage, dat de dagelijkse activiteiten en persoonlijke bedenkingen samen brengt.

Het werk van Anoenk Nuyens en Marianne van Kerkhoven resoneert met de tendens tot archivering van het maakproces, zoals bijvoorbeeld de recente publicatie 'A Choreographer's Score' van Bojana Cvejić in samenwerking met Anne Teresa De Keersmaeker. Dit zou een nieuw model voor een theaterwetenschap kunnen zijn die zelf twijfelt tussen het binnen en het buiten: analyse vanuit het kunstwerk die niet zich begrenst tot ditzelfde kunstwerk en het inbedt in de bredere dramaturgische, maatschappelijke, productionele context. Het boek is rijkelijk geïllustreerd met technische schetsen, inspirerende beelden en foto's en een DVD met een fragment van de *END*. De beschrijven context wordt zo mooi aangevuld met de kern van de zaak: de voorstelling zelf.

Kristof van Baarle